

Visky András

RÁDIÓJÁTÉK

(HANGPRÓBA TIZENÖT JELENETBEN)

SZEREPLŐK:

FÉRFI, 50–55

ANYA, 30–40

FIÚ, 13–15

FAGÁŞAN MESTER

Bevezető megjegyzések

[TÉR] A frontális tér padlózata áttetsző, alulról megvilágítható, „víz-tiszta” műanyag lapokból áll, rajta pulpitus ugyanabból az anyagból, mögötte a teljes hátsó falat betöltő, rádiókészülékekből álló „siratófal”. Valamennyi rádió valóságos tárgy, skálalámpával, varázsszemekkel, amelyek olykor életre kelnek, és mint egy sokszemű titakzatos lény figyelik a szereplőket és a nézőt. A fal kerekeken áll, az utolsó jelenetben megindul a néző irányába, hangtalanul, megállíthatatlanul. A falon középen, a rádiókat tartó szerkezetben láthatatlan, alacsony ajtó rejtőzik. Kinyílik (a rádiókkal együtt), mint egy száj, majd becsukódik, mintha (rém)álmokkép volna csupán. Az ideális tér nagy, hatását tekintve végtelen mélységű.

[SZEREPLŐK] A Férfi akadémiai székfoglalóját tartó előadó benyomását kelti, kifogástalanul elegáns, kifejezetten exkluzív öltözék. Ő maga intellektuális alkat, kinézetében van viszont valami bohócos, ami ellentétben áll alkatával. A törekeny, finom szépségű Anya fiatalabb, mint a férfi, ő ui., a férfi, visszatér az időbe, hogy elmondja történetét. A Fiú a Férfi gyermeki mása, néma szereplő: az előadás alatt megépít egy rádiót, ami a végén meg fog szólalni. Az Anya és a Fiú közötti, múltbeli párbeszéd az Anya és a Férfi között hangzanak el, anélkül, hogy kapcsolat jönne létre közöttük. Kapcsolat, akár testi érintések is, az Anya és a Fiú között történ-

nek a dialógusok alatt. Fägășan mestert, minden tábork lakóját, valami-féle nehezen meghatározható, gyermeki kortalanság jellemzi; de az is lehet, hogy ő csak egy hang, ami belül szól.

[HANG] A Férfi csíptetős mikrofonba beszél, hangja nem frontálisan érkezik a nézőhöz, hanem körbeveszi az egész színházteret: egy belső monológ tanúi vagyunk. Az Anya nem a jelen időben beszél a Férfihoz: mintha a halálból tértek volna vissza mindketten, hogy elmondják eltűnésük történetét. A párbeszéd alatt a Fiú és az Anya a dialógust semmiképpen sem illusztráló cselekvését látjuk, ami viszont soha nem a Férfival azonos (idő)síkban zajlik.

[ELŐADÁS] Írom a bevezető megjegyzéseket: magamnak írom, nem másnak. Ezt a darabot, egészen pontosan az előadást megálmodtam: a rádiókból álló siratófállal, a pulpitussal és a három illetve négy szereplővel, beleértve az utolsó jelenetet is. A valóságot nem álmodtam meg – azt nem én álmodtam –, az előadás viszont, ami bennem végbement, hozzásegített ahhoz, hogy anyám sokéves hallgatásáról beszéljek. A rendezői utasítások, az előadásra vonatkozó javaslataim mindazonáltal feledhetők: az jár jól, aki a saját előadását építi fel a süket és/vagy visszhangos univerzumról.

[AJÁNLÁS] Visky Ferenc, Feri, a legidősebb bátyám valóságos, egy mélyinterjúban nekem elmondott történetét rakja össze a darab, amennyiben egyáltalán valóságos tud lenni a jelenbe átemelt múlt. Egyszerre mindkettő ismeretlenné és megismerhetetlenné válik, a jelen is, és a múlt is, amint hozzáérünk. Arra a kérdésemre, hogy miért épített a semmiből egy detektoros rádiót a román gulág azóta mitikussá vált telepén, Lătești-en, Feri azt válaszolta: „Szomjas voltam a hangra.” Ő ma a legismertebb rádiógyűjtő Romániában, és nem csak ott. A darabot, amelyet a Gólem Színház felkérésére írtam, neki ajánlom.

1. HAJNAL

Amikor a néző bejön a térbe, Fiú és Anya már bent vannak, sokkal inkább képként, semmint valóságos jelenlétként. A párbeszéd tulajdonképpen prologus, felütésszerű: bevezet bennünket a szituációba. Hangszóróból is elhangozhat, mintha kettőjük párbeszéde volna. Kettőjük cselekvése, nem győzzük hangsúlyozni, sohasem illusztratív. Most például: az anya beköti a fiú szemét, és tárgyakat ad neki, hogy ismerje fel őket.

FIÚ Kik voltak itt, anya?
ANYA Miért nem alszol? Menj vissza a szobádba, és aludj!
FIÚ Apa hol van?
ANYA Elment... Elvitték... Na, menj és aludj szépen... Nehogy felverd a kicsiket, értetted?
FIÚ Hova vitték?
ANYA Sss... Gyere, bújj ide hozzám, gyere szépen... Mesélek neked a gyermekkoromról, jó lesz?
FIÚ Anya, én holdkóros vagyok?
ANYA Szerinted?
FIÚ A kicsik folyton kacagnak rajtam, amiért éjszaka fölkelek, és mindenfelé járkálok. Azt mondják, holdkóros vagyok, meg bolond is.
ANYA Na és az vagy?
FIÚ (*nevet*) Lehet... Egy lavór vizet tettek az ágyam elé, hogy abba lépjek, amikor éjszaka elindulok...
ANYA Pupákok...!
FIÚ Fel sem ébredtem, amikor beleléptem... De anya, én mindenre emlékszem, amit éjszaka látok meg hallok... Minden megmarad a fejemben, amikor fölkelek. Apa azt mondta, tisztán hallottam: égi test...! Égi test... Milyen boldogan mondta...! És te milyen boldogan ismételted el utána... Dulakodtatok?
ANYA Dehogy... Mikor...?
FIÚ Mielőtt ezek a katonák jöttek, akik elvitték, nem emlékszel? Neked mondta?
ANYA Nekem.
FIÚ Mi az, hogy égi test, anya?
ANYA Hát a csillagok meg a bolygók, tudod... A Hold meg, igen, a Vénusz...
FIÚ Akkor mégsem vagyok holdkóros, anya, ha mindent észben tartok?
ANYA Jobb lenne, ha elfelejtenéd, amit láttál meg hallottál...
FIÚ Nem fog menni... Miért bilincseltek meg?
ANYA Mert félték tőle.
FIÚ Apától? Még soha senki nem félt apától, anya. Ezek a fegyveres emberek miért ijedtek meg tőle?
ANYA Majd megmondják, miért.
FIÚ És akkor majd hazajöhet, ha megtudják ők is, hogy nem kell félniük tőle, ugye?
ANYA Biztosan...

FIÚ És a rádiót meg a papírjait az írásaival miért vitték magukkal? Azoktól is félték?

ANYA Biztosan... Gyere, mondjunk el érte egy imát.

FIÚ És külön egyet a rádióért is, jó?

ANYA Jó.

FIÚ Melyiket?

ANYA Mindegy, bármelyiket... A „Szemeimet a hegyekre emelem” jó lesz?

FIÚ Jó. És érted, anya?

ANYA Énrtem nem kell.

FIÚ/ANYA *(mormolják a számunkra érthetetlen imát)*

A mormolás átvezeti a következő jelenetet, majd belevész a zenébe meg a fénybe.

2. APÁM MARADÉKA

Férfi sietve jön, majdnem rohan, sötét szemüveget visel, mint a vakok, de nem játssza a vakot, csak nagyon finoman bizonytalan. Papírok vannak a kezében meg aktatáska, nem nagyon tudja, hol van. Megáll a pulpitus előtt, fölcsípteti a mikroportot, hangpróbát tesz, szertartásos mozdulatokkal leveleszi a szemüveget, mintha ezzel a mozdulattal lépne be a történetbe, méltósággal kibúzza magát, majd, mély levegőt véve, belevág.

FÉRFI Mélyen tisztelt bíróság! Ülnökök, esküdtek! Kedves jelenlevők! Engedjék meg, hogy előadjam védőbeszédemet, amelynek címe: Ártatlanságom igaz tükre. Vagy tükre? Igen, tükre: Ártatlanságom igaz tükre... *(Gyanút fog, hogy nincs jó helyen)* Elnézést, szíves elnézésüket kérem, talán a fény teszi, bocsánat, lehetne változtatni a fényen...? Nem? Nem lehet, a fényen nem lehet változtatni: tudtam! Tudhattam volna... Az a hajdani fény: hol van az már...?! Amikor még nap sem volt, meg csillogok meg világító égitestek... Ahogy az a fény kiáradt a sötét semmiben...! A nap meg az égitestek csak a negyedik napon jöttek, bizony, metsző szépség, hajdani fény...! Égi test, ez apám révült hangján hangzik a legszebben, amikor az anyámnak mondja... Anyám meg olyan szép volt, mint Eszter a Bibliában... Elvitték, előbb apámat, majd anyámat is velünk, a gyerekekkel együtt, mintha ma történt volna...

(Fényváltás)

Vagy mégis? Köszönöm, igazán, köszönöm. Ezerszer jobb, esküszöm. Elsőre azt hittem, nem a megfelelő helyen vagyok, talán eltévesztettem

a háztömböt vagy az emeletet, vagy a termet, vagy mindegyiket egyszerre... Vagy hogy Önök tévedtek ide valahogy, ugyanaz a véletlen, ugyanannak a véletlennek az áldozataivá váltunk, ezt gondoltam...

(Hirtelen váltás)

Anyám itt van? Anyám...! Na és apám...? Nos igen, az apám... Amikor megindult a menet, azt javasoltam, ne gyászkocsi vigye a koporsóját a gödörig, hanem vigyük felváltva, viheti bárki, aki szeretné, mondtam, és hogy mi visszük az első szakaszon, a gyermekei... Jó messze volt a sír a ravatalozótól, szükségem van még arra az időre, gondoltam, belekapaszkodtam a rúdba, és amikor felemeltük, az egész testem érezte a testét, nem a súlyát, hanem a valóságos ittlétét, minden lépéssel valami boldogság kúszott fel belőle a szívembe, egyre több és több... Sokan jöttek, taposták le egymást, hogy vihessék ők is egy keveset. Amikor meg tőlem vette át valaki, egy nő talán, nagyon szép ember volt mindenetre, mintha kiragadták volna a kezeim közül apám maradékát. Ott helyben összeestem... Egy élettelen test, üres maradék: és mégis... Nem tudom, hogy jutottam a sírhoz. Arra emlékszem még, ahogyan mindenestől benyelte a föld.

(Szünet)

Egy halott apa tényleg félelmet kelt...

(Szünet)

Nincs hír, nincs jeladás... Vajon hol van most...?

(Szünet)

Nem éppen istenbizonyíték; a hallgatás, az biztosan nem.

3. A RÁDIÓ RÖVID TÖRTÉNETE

Rádiószignál-verseny, improvizatív játék, esetleg a közönség bevonásával: a felhangzó szignálok a 40-es, 50-es, 60-as, 70-es évekből származnak. Budapest I., Radio Vaticano, BBC, Szabad Európa Rádió, Kelet-Berlin, Nyugat-Berlin, Bukarest, Moszkva stb. Felhangzik az első szignál, majd a második stb., a Férfi meg rámutat a rádióra, ahonnan felhangzott a jel, és bemondja a típusát, és megnevezi az adót... A játék jórészt parádésan virtuóz, amiből a térség rövid történelmének kell tulajdonképpen kiderülnie. A szignáloknak nem kell tisztának lenniük, olykor beszédtöredékek, különféle zenék és zajok, beszédfoszlányok és gépfegyverropogások vezetnek rá magára a szignálra.

FÉRFI Budapest I., 1943 és a Horthy-rádió! Budapest I., 1944, a másik Horthy! Kossuth Rádió, Orion 115A: Rákosi-néprádió! [Goebbels] Deutschlandfunk 1962! [Kelet-Berlin] Radio Vaticano! BBC! Szabad Európa Rádió...! Stb., stb.

4. ELSŐ ELŐADÁS: A RÁDIÓ

Ebben a jelenetben a beszéd folyton eltorzul, modulálódik, hangszínt vált: olyan, mintha egy DJ értelmezné a tudományosnak ható előadást a rossz minőségű rádióvétel hatását keltve. Maga a színész énekelve is előadhat rövid részeket stb.

FÉRFI Nagyszerű, hölgyeim és uram, kifejezetten bravó, eltalálták, ma este a rádióról szeretnék beszélni Önöknek, köszönöm, hogy eljöttek. A rádió az emberi értelem legszebb, azazhogy legkétségbeesettebb alkotása. „Halld, Izrael!”, értik, ugye, mire gondolok... A hallásra, bizony! Csak a hallás számít, tisztelt hölgyeim és uraim, minden a hallásból van. Maxwell angol fizikus elméletileg állapította meg a rádióhullámok létezését, abban bízva, hogy a természet fizikai alapmodelljét alkothatja meg, és létezésünket egy kétismeretlenes egyenletben írhatja le... Ma már csak sejtethetjük, hogy Istenre meg az emberre gondolt a két ismeretlen helyén. Hertz német fizikus kísérletei igazolták Maxwell rádióhullámjainak létezését a gyakorlatban, a két ismeretlenről ő viszont nem ejt szót. Majd jött a szerb-horváth mérnök, Nikola Tesla, meg a másik, Guglielmo Marconi, az a fiatal olasz diák, kiköpött digó, megérettési Nobel-díjas plagizátor, akitől később az Amerikai Legfelsőbb Bíróság megvonta a rádió feltalálásának elsőbbségét, nos, ő szaggatta meg először a rádióhullámokat, és így jeleket lehetett küldeni az Óceánon túlra... Arról nincs feljegyzés, hogy kit is akart elérni üzeneteivel Marconi, és kinek az üzeneteit szerette volna megérteni, és az emberiség tudtára adni. Az egész világot, az anyagok molekulaközeit egy igen finom anyag tölti ki, ezt egyesek éternek, mások léleknek, ismét mások ruachnak illetve abszolút térnek nevezik. Abszolút tér, ezt jegyezzék meg, kérem. A vevőkészülék, köznapi szóhasználatnál, a rádió lehámozza a nagyfrekvenciás áramokról a beszéd-áramokat, olykor Amerika hangját is lehet hallani, ha mindkét helyen éjjel van, manapság viszont, mióta mindkét földrészen tartósan töksötét van, akadálymentesen ter-

jednek a hullámok, csak éppen üresen, nincs mit lehámozni róluk, de amikor még volt valamennyi világosság, legalábbis úgy láttuk, hogy a nappal bizvást fölváltja az éjszakát, csak titokban lehetett Amerikát fogni. A legszebben a Horthy- meg a Hitler-rádiókon szólt Amerika hangja meg a BBC, bizonyára emlékeznek rá, olyan volt a hír, mint a meleg kenyér, rejtett helyeken persze, nehogy a szomszédaink ránk törjenek... Igen, hölgyeim és uraim, a rádió az emberi elme utolsó istenbizonyítéka, mit is mondok, emberbizonyítéka...

(Szünet)

Ahogy az istenbizonyítékok finoman elhallgatják, hogy nincsenek bizonyítékok az ember létezésére – megfigyelték már? Nem úgy a rádió: az még bizony valódi bizonyítéknak minősült...

5. A TÖRTÉNET VÉGE

FIÚ Apa nem fél?

ANYA Nem, azt hiszem... Kitől félne?

FIÚ Hát azoktól, akik félnek tőle.

ANYA Azoktól kellene félnie?

FIÚ Kitől mástól?

ANYA Elmondok róla egy történetet, és megtudod, jó?

FIÚ Jól végződik?

ANYA Úgy akarod?

FIÚ Igen.

ANYA Arra gondolj, hogy a történetek bevégeződnek, és ez jó. Van végük, és a végük nem itt van a szemünk előtt, hanem egészen máshol. Csak arra figyelj, hogy ne félj azoktól, akik félnek tőled, és mert félnek, megölnek. Azoktól félj a legkevésbé...

FIÚ Nem akarom, hogy megöljenek, és hogy apát megöljék.

ANYA Gondolj arra, hogy a történet nem ott fejeződik be, ahol a szavaknak végük van. Megígéred?

FIÚ Meg. Hol van vége a történetnek, anya?

6. MÁSODIK ELŐADÁS: A HALÁLBÜNTETÉS

FÉRFI Bocsánatot, elnézést, igencsak félrementem... A ma esti témánk nem a rádió, dehogyan, hanem a kedvencünk: a halálbüntetés...! Egészen pontosan kivégzésem hiteles története...! A kivégzés a mi családjunkban apáról fiúra száll, egyesek szerint genetikusan hátrere van, én mindenesetre nem hiszem...

(Ügyetlenkedés a papírokkal)

Ezek az átkozott papírok meg a fény... Basszus...! „Semmi rothadt beszéd a te szádon ki ne jöjjön!” Biblia, anyám. Anyám ezt a sort idézte a fejemre a legtöbbször a Bibliából, tiszta sor. Basszus! – semmi rothadt beszéd a te szádon ki ne jöjjön! A francba! – semmi rothadt beszéd a te szádon ki ne jöjjön! Pedig hamar a basszusra váltottam, esküszöm, a basszusra mutált a hangom. A baszkiról, azt hiszem. Baszky bácsi a szomszédunkban lakott, egykori csendőrőrmester, most meg apánk főállású besúgója, Baszky Dezső, ipszilonnal. Baszki! – semmi egyetlen szó a te szádon ki ne jöjjön. De ipszilonnal mondtam, anya! „A te szádnak beszédei által estél törbe. Fogságba ejtettek téged a te szádnak beszédei” – vágott vissza anyám. Biblia, Példabeszédek könyve. Ő tökéletesen meghallotta a szóvégi i és ipszilon közti különbséget. Abszolút hallása volt...! Próbálkoztam én a tenorral is, meg a szopránnal meg az alttal: Az anyja szopránját...! Hiába, anyámnak abszolút hallása volt, és mindenre tudott egy idézetet a szent könyvekből...

(Hirtelen fényváltás, belevág, hadar, mint Lucky a Godot-ban)

A halálbüntetés. A halálbüntetés egyidős a társadalommal vagy fordítva: a társadalom egyidős a halálbüntetéssel, nos nem tudom, mi lett mielőtt, ezt még nem sikerült kiderítenem, a halálbüntetés a társadalomból vagy a társadalom a halálbüntetésből, talán majd legközelebb erről is, mindenesetre az elrettentési elv uralma halálbüntetés nélkül nem képzelhető el, de ezt a véleményét Isten Mózes nyomására később revidiálta, végrehajtása részint egyszerű (megkövezés, fejjétel, akasztás, keresztrefeszítés, golyó általi stb., stb.), részint minősített (pl. előbb a kéz vagy a nyelv levágása, a hús izzó fogókkal való szaggatása, fullasztás, az áldozat holttestének napokig való cipelése a sivatagban, éheztetés stb., stb.), illetve, és ez már a saját kutatásaim legfrissebb eredménye: a kombinált-minősített: nyilvános kivégzés, egyenes adásban közvetített kivégzés és haláltusa... stb., stb., a földrengés, a „mennykű” meg az özönvíz nem tartozik ide, téves felfogás...

(Rövid szünet, levegő, hangnem-váltás)

Van még egy sajátos kivégzési mód, csak egészen különleges esetekben alkalmazzák, ennek a „Ha valaki megdob téged kővel, dobd vissza kenyérel” elv az alapja. Apámat is így végezték ki. E szerint a halálra ítéltet, de beszéljünk az apámról, nagy rakás friss kenyér mellé állítják, szemközt ott állnak a kődobálók, de beszéljünk az apámról, én is ott álltam szemközt az apámmal, jókora kövekkel felszerelve, és ott álltak a testvéreim is mind. Anyám nem, ő már akkor nem élt, de biztosan ott állt volna ő is. Egy csomó ember gyűlt össze a nyilvános kivégzés – kombinált-minősített, naná! – hírére, legalább ötezren. Felolvasták apám halálos ítéletét, jelt adtak, és jött a dobálózás, aminek addig kell tartania, amíg el nem fogynak a kövek vagy a kenyerek. Ha a kő fogy el előbb, a bűnözőt felmentik, ha a kenyér, akkor addig kell folytatni a dobálást, amíg a nagy kőrakás el nem borítja az elítélt testét, ez a szabály. Apám mellé, mert mindenki biztos akart lenni a kivégzés sikerében, csak néhány frissen gőzölgő kenyeret tettek, ötöt legfeljebb, apám nem bánta, hamarabb túl lesz az egészen, mondta. Elkezdődött a dobálózás, de akkor meg az történt, hogy a kenyerek azistennekse akartak elfogyni, az Istennek se, ez fontos, a kövek meg bizony elfogytak, csakhogy hiába fogytak el a kövek, a kenyerek egyre szaporodtak, apám meg dobta őket megállás nélkül, az emberek meg elkezdtek gyurakodni meg kiáltozni, engem célozz!, engem!, engem!, apám meg egyre tisztább mozdulatokkal dobta a frissen gőzölgő kenyereket... „Az eldobott kenyerek tánca”, így emlegeti a jogtörténet... Megállás nélkül hajította a kenyereket, míg nem erejét veszítve, arccal az ég felé rá nem zuhant a maradék kenyér-rakásra, és ki nem lehelte a lelkét, tisztán emlékszem... A többit tudják, már elmondtam.

7. A KÉZFEJ

Rádiósistergés, recsegés, felvillan egyik-másik skála, vibrálnak a varázsszemek. Anya jön, énekel, odamegy a gyermekhez.

FÉRFI Apám letartóztatása előtt valamikor, nem tudom, mikor, csípős hideg volt, kora hajnal, én megint megindultam a Hold után, és benyitottam a dolgozószobájába... A Hold, igen, a kettős nemű, mert a Naptól befogadott fényt az elemeknek adja, tehát ad is, kap is... A Hold: igazságosság... Mentem a Hold után... Vagy felé? Mindegy. Gyöngé

fény szűrődött ki a szobából, apám az íróasztalnál ült, de én nem láttam őt, mert az asztali lámpa fénykörében csak a kezét pillantottam meg: a telepes rádión nyugodott egy kéz, valaki beszélt az apámnak a fejhallgatóban, valami hadvezér lehetett, a csapatait küldte éppen harcba. Csapataink harban állnak: ennyit hallottam a szép nagy csendben. Apám nem vette észre, hogy bejöttem, én meg arra lettem figyelmes, hogy sír a keze a rádión, egy zokogó, szép kézfej... Ne sírj, mondtam, és simogatni kezdtem a kezét, ne sírj, kéz, itt vagyok veled... Akkor apám felémelte a fejét az íróasztaláról, sírt az arca is, ne félj, apácska, ne félj, mondtam, és máris bepisiltem, az meg nagyon jó volt és megnyugtató, amíg meleg volt legalábbis, aztán meg csípős lett meg hideg... Mi a baj?, kérdeztem. Hát elromlott a rádió, mondta apám. Akkor még valahogy nem vettem észre, hogy hazudik nekem, csak annyit, hogy a rádió volt a kedvence az egész házban, még Lupunál is jobban szerette, Lupu, román szó, farkas, azt jelenti, Lupu egy elrománosodott fajtisza német juhászkutya volt, aki aztán elmagyarosodott, de ezt a történetet már elmondtam máshol... Amikor apám először a fülemre tette a fülkagylót, majdnem elájultam, hozzám beszélt benne valaki: kedves hallgató, mondta, egyből megértettem, miért lett a rádió apám kedvenc játéka... Kedves hallgató! Ez szép. Majd én megjavítom, ne félj, apácska, majd én, és akkor minden rendben lesz, ne sírj, megint megszólal az ég, ne félj, megigérem... Csak jóval később jöttem rá, hogy nem a rádió, hanem az ég romlott el, elnémult valahogy, jóval később, apám kivégzésekor, azt hiszem... Az eget kellene megjavítani valahogy... Amikor meg bilincsekben elvitték az apámat, majd aztán bennünket is anyámmal egy déli fogolytáborba, csak Luput nem, őt a szemünk előtt simán lepuffantották, amikor elvittek, amikor elvittek, anyám is elhallgatott, bármit kérdeztünk tőle apámról meg magunkról, csak annyit mondott, imádkozzunk, mondjunk el érte egy imát, és érted, anya?, értem nem, hajtogatta konokul, értem nem, néma szobor, ez az anyám... Miért nem beszélsz, anya, mondd el, mi történt velünk...! Nem, nem, nem, jobb nektek, ha hallgatok... Nem jobb, anya... Jobb nektek, ha soha nem tudjátok meg, mi történt velünk... Nem jobb, nem jobb, nem jobb...

8. FRISS SZALMA

FIÚ (*álomi révületben*) Kondenzátor... csillám... csillám... ellenállás... foglalat... tekercs... vevőszekrény... transzformátor... detektor... kén mególom egyenlő galenit kristály... dugasz... fejhallgató... antenna... hullámok... leszaggatni a hullámokról a beszédet... frekvencia... váltóáram... hullámhossz szorozva frekvenciával egyenlő háromszázezer kilométer per szekundum... fénysebesség... Fény, fény, fény...

ANYA Ébredj, fiú...!

FIÚ A szalma, anya, megint csíp ez az átkozott szalma...

ANYA Nem baj, kicseréljük. Hozom máris a szárazat... Nézd, milyen szépen csillog a szalma, fiú...!

FIÚ Ne haragudj, anya.

ANYA Felejtsd el, dehogy haragszom... Van szalma elég... Ez a döngölt föld meg hamar felszívja, volt-nincs. Látod, milyen jó tud lenni a barakk... Nem kell féltetni a parkettát...! Otthon nehezebb volt, emlékszel...? Ne huggyozzon félre, úrfi, mert kifakul a lakk, mondta minden reggel Maris, a bejárónő. (*Nevet*) Na itt nem fakul ki, úrfi...! (*Nevet*) Szalma, slussz...! Semmit nem vesznek észre a pupákok, ne félj!

FIÚ (*nevetve*) Kifakul a lakk...! Szalma: slussz...! Kifakul a lakk...! Szalma: slussz...! (*Nagy, felszabadult kacagás, bohóckodás, játék*) Anya, megépítem apa rádióját...

ANYA Jó, jó, megépíted...

FIÚ Egy világvevő rádió, anya...! Anya...!

ANYA Tessék...

FIÚ Ne olvasd fel többet a napi szakaszt nekünk, jó?

ANYA Miért?

FIÚ Foglyokat visz fel a magasba... Ezt olvastad a tegnapi.

ANYA Ezt.

FIÚ Ki viszi fel?

ANYA Hát Ó, tudod, megígérte. Isten.

FIÚ Apát is felviszi?

ANYA Fel, biztosan.

FIÚ A magasba...?

ANYA A magasba.

FIÚ Lehet, hogy fel is vitte már?

ANYA (*hirtelen, mint aki hazudik*) Dehogy, dehogy... Verd ki a fejedből... Nem tudom... Lehet...

FIÚ Majd én megtudom... Akkor nem is látjuk már többet...?
ANYA De, de... Majd akkor...
FIÚ Minket is felvisz a magasba, ugye?
ANYA Fel.
FIÚ Ne engeddd, anya.
ANYA Nem tudom megakadályozni.
FIÚ Majd meg fog szólalni az a kurva ég...
ANYA/FIÚ Semmi rothadt beszéd a te szádon ki ne jöjjön.

9. TANÍTÁS A MANNÁRÓL

FÉRFI A kivégzésem, igen, a történet, persze... Nem felejtettem el, mit ígértem... Ahogy megnyílik a Vörös-tenger, meg a manna a pusztában: hull a magas égből, tessék, kezdődhet a sivatagi piknik... És jönnek a semmiből a fürjek is, ha hús kell, meg friss víz a sziklából, két változatban egyenesen: sima meg bubis... Sivatagi csodák...! Isten mint sivatagi főpincér...! Az Édenkert nem volt igazi kihívás neki, hát a lovak közé dobta a gyeplőt... Hogy az asszony volna a hibás mindenért: lári-fári... Action kellett, hölgyeim, valóságshow, tör-té-ne-lem... Na de lebukott az anyám, azzal bukott le, hogy a nagy kapkodásban apám bibliáját hozta magával a fogolytáborba. Kinyitottam a manna történetnél, és tessék, a lapszélen apám bejegyzését látom, a manna szó mellett: „Azt jelenti, mi ez?” Mármint a manna! Mi ez...?! Hát a „mi ez?” hullt alá az égből...! És hogy mindenki teletömte magát a „Mi ez?”-zel? Lehet egy kérdéssel több? Hát én is torkig vagyok már a „Mi ez?”-zel, az egyszer szent...! Megvagy, anyám néma istene, végre rajtakaptalak... Meg fogsz szólalni... *(Táncol, triumfál...)*

10. LÁGERMOZI

FÉRFI Vine caravana! Vine caravana!, kiáltoztak a telepen, jön a karaván, mindenki jelenjen meg az átnevelő barakkban...! Hosszú, üres átnevelő barakk, oda kellett menni filmet nézni... Anyám összeterelt bennünket is, gyertek, neveletlenek, menjünk... Nagyon bírtuk...! A film csak jó lehet a fogolytáborban, mondta Fāgāşan mester, aki arról volt híres, hogy őt csapták ki az ország legtöbb egyeteméről, előbb a háború előtt a szár-

mazása miatt, akkor nyitotta első rádióműhelyét Temesváron, azután meg a háború után, megint csak a származása miatt, ami nem volt egészséges a rendszerre nézve... Udvariatlanság részéről, hogy túlélte a háborút, mondták sokan, ebből is látszik, hogy zsidó, mondták. Nincs annál mulatságosabb, mint mikor vadonatúj propagandafilmekekkel nevelnek bennünket, mondta Făgășan mester, mert ha ostoba rendező, kutyauítő operatőr és rossz színészek hazudnak a filmvászonon, az maga a kinyilatkoztatott igazság, ha pedig jók, akkor az tiszta paródia, ritka tünemény, mondta a rádió legnagyobb mestere... De a legjobb, amikor láncban vetítik a filmhíradókat, és két tekerecs között a sötétben ülünk és várunk, valamelyik fogoly meg Guma úr biztosan, megjátszott döbbenettel felsóhajt: ki hitte volna?!, a hitevesztett Pocor meg felnyög, nem hiszek a szememnek, mondja töredelmesen, a barakkon meg végigsöpör a fojtott röhögés, mert Pocorról mindenki tudta, hogy naphosszat vitatkozik Pătrașcu pópával Isten létezéséről, hiszem, amit látok, érvel a hitevesztett Pocor a pópának, röhög az egész barakk, na akkor most miért nem hiszel a szememnek, Pocor...? Nincs jobb az átnevelődésnél... Făgășan mester napokig Eisensteinről beszélt nekem: Szergej Mihajlovics Eisenstein, lett rendező, olyan, hogy szovjet nincs is, lett volt, szovjet lett, lett, ami lett...

FĂGĂȘAN MESTER Hallgass ide, elmondom neked a titkok titkát, amit Eisensteintől tanultam: $1 + 1 = 3$. Azaz hogy két egymást követő kép összehátasából olyan új jelentés születik, amelyet egyetlen kép sem tartalmazott...

FIÚ Értem...

FĂGĂȘAN MESTER Na mit értesz?

FIÚ Hát hogy a történelem két egymást követő eseményéből megszületik egy harmadik, amit egyetlen sem tartalmazott: a szovjet.

FĂGĂȘAN MESTER Olyan, hogy szovjet, nincs, te számár, és punktum.

FÉRFI Megértettem, hogy a van az nincs, a szovjet, és hogy a nincs az van, a szovjet, már csak az érdekelt, hogy anyám néma istenét hogyan is lehetne ebbe a képletbe elhelyezni, hogy a nincs van és a van nincs, vagy legalább legyen valahogy, és ne engedje anyánkat elfogyni a szemünk előtt... Ez az $1 + 1 = 3$ bizony súlyos csapást mért rám, Eisenstein, Eisenstein, miért hagytál el engem...! Mindegy, mindegy, Făgășan mestertől kaptam a rádióalkatrészeket, csak még a detektorkristály kellett volna... Alig vártam, hogy megint neveljenek minket, jött a filmkaraván, megnéztem a dobozban nyugvó gyönyörű celluloidtekerceket

is, szent tekercek, jutott eszembe anyám hangján az Írás szava, míg-nem egyszer vetítés közben beégett a celluloid, és a vásznon színes lángnyelvek jelentek meg, kettős tüzek táncoltak boldogan, előttem meg a lángoló Sinai hegy jelent meg a maga teljes pompájában, vörösek és barnák lepték el a vásznat egyetlen pillanatra, nincs hosszabb idő a pillanathoz, soha nem is volt, hangtalanul égett a vásznon egy örökkévalóságon át...

FÄGÄŞAN MESTER Az örökkévalóság, fiú, sem nem hosszú, sem nem rövid, hanem mérhetetlen...

FÉRFI Hát ez az, $1 + 1 = 3$ ... De ez sem volt elég, a táncoló fények mögött apám egész vásznat betöltő arca jelent meg, akkora volt, amilyenek sohasem láttam, rám nézett hosszan, némán, érzések nélkül, de valahogy mégsem szenvtelenül, kifehéredett a vásznon, égett, de nem emésztődött el, akkor most hogy is van ez az $1 + 1 = 3$, legyen az egyik egy a láng, a másik egy az arc, a három meg, mi a három, basszus, lángolt a vásznon, de nem emésztődött el, viszont meg sem szólalt, de nem ám, majd akkor én szóra bírlak, az istenit neki...

11. ÁLOM: EROTIKON

FÉRFI Fogd meg a forgatógombjaimat, mondta Mimi Vaida, és kezd el a hangolást, csősapkád van, Guma úr?, kérdezte Mimi, mert látta, hogy az előfeszültség megfelelő erősségű, nincs, nyögte Guma úr, honnan vegyek itt csősapkát, drága Mimike, na akkor vigyázz az emissziódra, mondta Mimi szigorúan, ne féljen, Mimike asszony, de bizony félek, Guma úr, mondta Mimike, aki akkor már Praporgescu ezredes felesége volt, csak hogy az ezredest még télvíz idején elvitték nádat vágni a Deltába, Mimi asszony előbb a hármast forgót javasolta Guma úrnak, mert szívesen bevonta volna professzor Dumitru is, akiről az a hír járta, hogy legjobb a gerjesztésben az egész telepen, de Guma úr már csak az együttrengésre tudott gondolni, tökéletesen begerjedt a detektora, na jól van akkor, mondta Mimi, majd máskor megpróbáljuk a kétcsöves változatot is, és Praporgescu fojtótekercsére gondolt, meg arra, hogy a nádvágók nem szoktak visszatérni, rendszerint végzett velük a víz, arccal beleestek a Dunába, és lebegtek lefelé a tenger irányába, az örök a biztonság kedvéért beléjük eresztettek egy sorozatot, ők meg lebegtek

tovább a szép piros vízben, mígnem el nem tűntek a nádvágó foglyok szeme elől...

12. SZÜLETÉS NAP

ANYA Ébredj, fiú...!

FIÚ Cseréld ki a szalmát, anya...

ANYA Nem kell friss szalma, fiú, nagyfiú lettél... Hol kószáltál a tegnap?

FIÚ Guma úrnál... Meglátogattam Guma urat.

ANYA Na és otthon volt?

FIÚ Igen, azazhogy nem... Otthon volt, de nem vett észre, amikor benyitottam a barakkba.

ANYA Nem vett észre... Mert nem akartad, ugye.

FIÚ De, de... Nem, nem akartam... Tárva-nyitva volt az ajtó, anya...

ANYA És egyedül volt?

FIÚ Dehogy, anya, Mimi asszony is ott volt... Nagyon szépek voltak, anya...

Ilyet még nem láttam: láttam a boldogságot... Nem tudtam, hogy a boldogság látható, és hogy két emberből van...

ANYA Pedig kettőből, fiú... És azt tudod, hogy milyen nap van ma?

FIÚ Milyen?

ANYA Hát a születésnapod...! Betöltötted a tizenharmadikat, fiú... Boldog születésnapot!

FIÚ Köszönöm, anya. Azt hittem, a szalmát akarod kicserélni alattam...

ANYA Nem kell friss szalma, fiú, felnőtt ember vagy...

FIÚ Nem akarok az apám helyett az apám lenni, anya.

ANYA Pedig én elmegyek, és neked kell vigyáznod a pupákokra...

FIÚ Nem lehet apa helyett apának lenni... Ezt nem várhatod el tőlem...

Csak apa tudna apa helyett apa lenni...

ANYA Jól van, jól van, ne sírj, igazi férfi vagy most már... Olyan szépen megyek el, hogy észre sem veszitek...

FIÚ Nem mégy sehova, megérttetted...?! Visszahozlak a tenger fenekéről is, anya...!

ANYA Vissza, vissza... Gyere, mondd utánam, ne félj...

FIÚ/ANYA *(mormolják a számunkra érthetetlen imát)*

13. A CSODÁLATOS HALFOGÁS

FÉRFI Menjünk halászni, mondtam az állandóan éhes pupákoknak... Anyánk akkor valami fermában dolgozott, így hívták, ferma, oda hajtották ki az asszonyokat, naponta utána lopakodtam, mert félttem, senki nem hozza majd haza, ha meghal, márpedig meghal, mert eldöntötte, hogy meghal, ahelyett, hogy keményen szembenézne a saját istene áruházaival... Már csak hallgatott közöttünk, semmi másra nem volt ereje... Ne hallgass, anyácska, semmitől nem tudsz megkímélni, mondtam neki, de hiába, nem mondott ő semmit... Mitől tudná a szülő megkímélni az ő gyermekét, anya? Apánkról a legtöbbet Fägășan mestertől és Pocor úrtól tudtam meg: bizony börtönben van, vagy valamilyen munkatelepen dolgozik, ha még él egyáltalán... Anyánk csak hozzám beszélt, amikor nagy ritkán megszólalt, én meg sehogyan sem haladtam a rádió összerakásával, hiányzott az az átkozott galenitkristály, amit a detektorba kellett volna helyeznem... A detektort Fägășan mestertől kaptam, kaptam tőle fülhallgatót is, meg dugaszokat és antennadrótot... Egy süket fülhallgató...! Amikor a fülemre tettem, akkora csend borult rám, amennyit nem bírtam elviselni... Meg kell szólalnia az égnek, erre jutottam, Eisenstein az utolsó csepp volt a pohárban, $1 + 1 = 3$, hát ez az, ennek az Eisensteinnak meg mindent elhittem, mindent. Már majdnem megvolt minden, csak a kristály hiányzott, pedig ólmom az volt elég, a vagonok plombáit loptam el, amikor marhavagonokba raktak bennünket kitelepitésünk napján... De honnan vegyek ként? Ólmot meg ként kellene összeolvasztanom, szólaljon már meg az a kurva ég, az istenit neki, még mielőtt anyánk végleg elfogyna...!

FIÚ Azt mondja a pópa, Fägășan mester, hogy a sátán kénszagú.

FÄGĂȘAN MESTER Butaság, fiú.

FIÚ Nincs is szaga, Fägășan mester?

FÄGĂȘAN MESTER De van, könnyen felismerhető. Fogságszaga van az ördögnek, fiú. Barakkszag – tudod, milyen, nem?

FÉRFI Gyertek, pupákok, halászni megyünk, nagy lakomát csapunk a születésnapomon. A fermából karbidot loptam, valóságos karbidot... Üvegbe tettem a karbidrögöket, vizet öntöttem rájuk, és jó erősen bedugtam az üveg száját, majd beledobtam a Dunába, a drága pupákok meg várták a robbanást meg a víz felszínére fölbukó halakat... Nagy lakoma, mint a mesében, az ám... Tilos halászni...! Tilos?! Hát leszarom, születésnapom van, nem akármilyen... Csakhogy az üveg szivárogni kezdett, és

el sem süllyedt, kevés benne a víz, mit tudom én... Bementem érte, és kiemeltem a vízből. Abban a pillanatban, felrobbant... A kezemben... Forró vaslapáttal vertek arcon, a jobb kezem szétroncsolódott, az életvonal ezer darabra szakadt, nem láttam semmit, semmit, csak a robbanást mindig, a végtelenségig ismétlődött előttem... Ömlött a vér az arcomról, szivárgott a fülemből, az orromból... A pupákok ordítottak rémületükben, én meg nem éreztem fájdalmat, és pontosan tudtam, mit kell tennem... Itt vagyok, pupákok, veletek vagyok, gyertek, fogjátok meg a kezemet, gyertek, ne féljete, gyertek, énekeljünk... Nincs fájdalom, lehet, hogy nem is vagyok már... A pupákok vezettek haza, kézen fogva, énekelve... Mire hazaértünk, csupa vér volt mindenki, engem meg döglegyek dongtak, a két kicsi lánytestvérem fűzfaveszőkkel hajtogatták el rólam a legyeket. Fiú, fiú, hajtogatta anyám, míg lemosta rólam a vért, és kipiszkálta a szilánkokat az arcomból meg a tenyeremből. Amilyen peches, túléli, mondta, amikor lefektetett a tiszta szalmára. Elmondok érted egy imát, fiú. Értem ne, mondtam. Nem neked kell bebizonyítanod, hogy Isten létezik, anya, hanem neki: olyan tiszta volt ez előttem, mint még soha. Egész éjszaka virrasztott mellettem, és megállás nélkül, csendesen énekelt. Éjszaka apámmal álmodtam, nézett rám a vászonról, egy kicsit mintha mosolygott volna.

14. FÜLLEL LÁTNI

FIÚ Mikor van reggel, anya?

ANYA Dél van, fiú, gyere, enned kell valamit.

FIÚ Élek?

ANYA De még mennyire...!

FIÚ Akkor te is élsz, nem?

ANYA Élek, fiú. Elvágtda előlem a halál útját, itt kell maradnom veletek.

FIÚ Győztem, anya.

ANYA Igen, fiú, lehet, hogy győztél. Gyere, kiviszlek a barakk elé, és megmoslak, jó?

FIÚ Peches vagyok, anya, ne haragudj.

ANYA Én is, fiú. Gyere csak. A pupákok szépen levesznek rólad mindent, öntik rád a vizet, én megmoslak.

FIÚ Mindent?

ANYA Mindent. Gyere, ragyog a nap, ne félj.

FIÚ Nem látlak, anya.
ANYA Én látlak téged, legyen elég, hogy én látlak.
FIÚ Hogyan lehetne elég, anya?
ANYA Majd a füleddel fogsz látni, fiú, mindent fogsz látni a füleddel. Énekeljenek a pupákok, fiú?
FIÚ Igen-igen, az jó lesz...
(Gyermekek énekelnek, távoli emlék, nem felismerhető. Anya papírba csomagolt dobozt ad át a Fiúnak.)
FIÚ Mi ez? Mi ez, anya? Kibontsam?
ANYA Ne. Előbb szagold meg.
FIÚ *(megszagolja)* Várj csak... Tudom... De nem, nem... Megvan: kén...!
Kén! Kén!
ANYA Boldog születésnapot, fiú.

15. KRISTÁLY

Megkeresi a sötét szemüveget, fölteszi, ugyanúgy, mint az elején. Bezárkózik a sötétségbe.

FÉRFI A nagy robbanás, Uramisten...! És az a sötétség ott belül, amelyet még sohasem láttam. Mi ez? Honnan van ez a sok sötét? Hogyan látjuk a sötétséget, Fágášan mester? Nem tudom a választ, fiam. $1 + 1 = 3$? Igen, igen, ez a kristály képlete is, mondta Fágášan mester, világ-egyenlet. Nem lehet, hogy anyám meg apám közös elhatározásból feláldozták gyermekeik életét a saját igazságuk nevében, Fágášan mester? De nagyon is lehetséges, fiú. És akkor mi a megoldás, Fágášan mester? Hát hogy a hazugság nevében is feláldozzuk gyermekeinket, nincs kiút. Az már igaz, Fágášan mester. Meg akarom tudni az igazságot. Csak rajta, fiú...! Apró penicillines üvegbe tettem a ként meg az ólmot, facsipesszel megfogtam az üvegce nyakát, és tűz felett finoman himbáltam. Mintha mindent láttam volna... Apró robbanásokkal olvadt egymásba a kén meg az ólom... A pupákok ott segédkeztek körülöttem, lesték minden utasításomat. Lehűlése után finoman széttörtem az üveget, és a mélyén ott lapult a kristály. Fény jött ki belőle, apró túhegyek, gyönyörű, mondták a pupákok, és én láttam minden hangot, külön, külön, és láttam minden fényjelet, ami a kristályból szikrázott elő... Gyönyörű...! Finoman hasadt kisebb kristályokra, kristályból kristály a végtelenségig, hát ez az, valami ilyesmire számítottam... Összegyűjtöt-

tem a családot, anyám már alig járt, dolgozni sem ment, de valahogy másként vibrált benne a lélek végre... Meg fog szólalni az ég, jelentetem be büszkén, megvagy, magasságban lakozó...! Fejemre tettem a fülhallgatót, és kerestem a hangot. Akkora csend volt, mint az első előtti napon. Anyám mintha finoman mosolygott volna, ezt az arcát szerettem a legjobban, hát ezt láttam ott, legfelül... Fogta a karomat, de arra nem volt ereje, hogy megszorítson. Ha...! Most...! A hang...! Szólalj meg, magasságban lakozó...

Recsegés, sípolás, sistergés, majd Govorit Moszkva...! Govorit Moszkva...! Govorit Moszkva...! – hangzik fel az egész térben, jól kierősítve... Férfi, Fiú, Anya most először kerülnek egymás mellé a térben, középen állnak, rendre átveszik egymástól a fülhallgatót, és rémülten, hitetlenül hallgatják a végtelenségig ismétlődő „Govorit Moszkva!”-t. A Moszkva Rádió hangja az életre kelő rádiófallal (skálák, varázsszemek stb.) lassan áttűnik rádióhangok és nyelvek végtelen változatába (lásd Szemző Tibor Tractatus című művét), ők meg egyre boldogabbak, felszabadultan ünnepelnek, nevetnek, mint mikor frissítő eső hull alá, miközben a fal észrevétlenül megindul a szereplők és a nézők irányába. Lemegy a fény, csak szilüettekét látunk, meg az ezerszemű siratófalat, ami egyre közeledik felénk. Mikor a szereplőkhöz ér, megnyílik az ajtó, és elnyeli őket. Becsukódik az ajtó, közeledik a fal, ezer nyelven beszélve hozzánk, vége, vége, sötét,

VÉGE